

Piksida, dragocen spomin

V Vremski dolini spomin na umorjenega Ludvika Novaka

Na gozdni poti pod Vremščico je sredi novembra leta 1943 obležala svetleča posodica okrogle oblike. Piksida, kot se strokovno reče posodici za hostije. Bila je last domačina, sicer pa salezijanskega duhovnika, ki so ga po tisti gozdni poti peljali v smrt. Piksido je našel domačin iz Dolnjih Ležec pri Divači in jo skrbno hranil. Po njegovi smrti so jo hranili in obnovili njegovi sorodniki. Med praznovanjem opasila v mesecu juniju pa je do župnika Tomaža Kodriča stopil možak s piksido in mu dejal: »Mislim, da to pripada vam. Dolga leta je bila ta posodica pri nas. Zanj smo poskrbeli in jo očistili. Sedaj vam jo izročamo.«

Lani je umorjeni duhovnik Ludvik Novak dobil obeležje. Ob zidu vremske božjepotne cerkve Marije Vnebovzete, kjer so pokopani domači duhovniki, so dodali zapis z Novakovim imenom. Tamkajšnji župnik Tomaž Kodrič pravi, da je glede Novakovega groba še veliko nejasnosti. Čeprav je nekaj prič trdilo, da so ga po umoru na skrivaj izkopal iz neposvečene zemlje na nekem travniku in ga pokopali v



Umorjeni salezijanski duhovnik Ludvik Novak Foto: arhiv Družine

dogodku. »Ljudi je še vedno strah. Leta in leta traja, da se nekateri opogumijo in spregovorijo,« je pojasnil.

SALEZIJANEC V LJUBLJANI

O Ludviku Novaku je ohranjenih precej podatkov. Rodil se je 5. septembra 1906 v Dolnjih Vremah na Krasu. Oče Ludvik je bil mesar in kmet, mati Marija Dekleva pa gospodinja. Že pri dvanajstih, ob koncu prve svetovne vojne, so ga starši poslali na Rakovnik pri Ljubljani, kjer je končal višjo gimnazijo. Stopil je v salezijansko družbo (1923), odslužil vojaški rok (1927) in postal bogoslovec (1930). Po posvečenju v ljubljanski stolnici (1934) je novo mašo pel kar na Rakovniku, saj so bili takrat njegovi rodni kraji pod Italijo. Kot duhovnik je delal največ z mladimi.

Po kapitulaciji Italije se je odločil, da bo po dolgem času obiskal domačo Vremsko dolino ob Reki. V Košani je pridigal. Govoril je o brezbožnem komunizmu, kar je verjetno prišlo na ušesa krajevnim partizanom. Na obisku v Vremškem Britofu sta mu prijatelja svetovala, naj se zaradi varnosti čim prej vrne v Ljubljano. Ni se oziral na to. Ponoči je prespal pri sestri v bli-

žnjem Matavunu. Tu so ga terenci aretirali. O tem je ohranjeno pričevanje takratnega župnijskega upravitelja v Kozjanah Franca Koritnika, iz katerega povzemamo dogajanje. Novaka je na poveljstvo Istrskega odreda odvedel Rado Pišot – Sokol. Izučeni mizar iz Sela na Vipavskem Rado Pišot (1917–2007) je bil sekretar brkinskega okrožnega komiteja partije, ki je po vojni naredil kariero v Kopru in se upokojil kot vodja zavoda za zaposlovanje. 17. novembra 1943 ga je privedel pred zloglasnega politkomisarja Leona Klemenčiča. Po zaslišanju so ga zaprli v hlev »pri Papovih« pri hišni številki 15. Gospodar je to sporočil Koritniku. A ko se je vrnil domov, je bil hlev že prazen. Dva partizana sta Novaka odpeljala in ustrelila v hrbet. Smrt je pričakal na kolenih z molitvijo za svoja morilca. »Stara mati Špoharjeva mi je povedala, da so ga na njihovi njivi ustrelili in tam tudi zakopali,« se glasi podpisano Koritnikovo pričevanje, ki ga hrani koprski škofijski arhiv.

Zanimivo, da je v duhovniškem grobu ob cerkvi še en duhovnik, ki je bil verjetno umorjen. Domačega duhovnika Josipa Gabrovška so namreč našli mrtvega v reki Reki (1931). Priče so namreč pripovedovale, da so po poti, po kateri je odšel Gabrovšek, kmalu za njim odšli fašistični skvadristi, pripoveduje župnik Kodrič.

Na pokojnega rojaka so se v Vremškem Britofu spomnili pri nedeljski maši na nedeljo Kristusa Kralja, tri dni po obletnici njegove smrti. Kodrič pravi, da je iskanje resnice edina pot do sprave. »Vsak ima pravico do groba. To je človekova pravica,« je prepričan Kodrič. V času svojega službovanja na Krasu je slišal veliko govoric. Nekaj tudi takih, ki ne govorijo Novaku v prid. A nihče o tem ni pripravljen pričati, pojasni Kodrič.

UMORJENI PRIMORSKI DUHOVNIKI

Čeprav za Primorsko marsikdo rad reče, da tam partizani niso ubijali duhovnikov, pa to ne velja povsem. Je pa število žrtev razmeroma majhno, če ga primerjamo z osrednjo Slovenijo, ocenjuje zgodovinar mag. Renato Podbersič ml. Do kapitulacije Italije žrtev sploh ni bilo, kljub mnogim konfinacijam in aretacijam primorskih duhovnikov. »Po septembru 1943 so se razmere spremenile, okupatorjevo nasilje in partizanski teror sta zahtevala žrtve. Samo partizani so do konca vojne ubili sedem duhovnikov in dva bogoslovca,« pove Podbersič in poudari, da je to več žrtev med duhovniki, kot so jih povzročili Nemci, četniki in vsa bombardiranja skupaj. Revolucionarji so poleg Ludvika Novaka umorili še župnika v Podsabotinu Alojza Obida (Podsabotin, 5. 1. 1944), kaplana v Cerknem Ladislava Piščanca in Ludvika Slugo (Lajše, 3. 2. 1944), goriškega bogoslovca Rudolfa Terčka (Črni Vrh 1. 9. 1944), bogoslovca Emila Keteja (Šempas, sredi novembra 1944), župnika v Jelšanah Viktorja Perkana (Jelšane, 9. 5. 1945), duhovnega pomočnika v Kanalu Antona Piska (Trebuša 28. 10. 1944) in župnika iz Doline pri Trstu Placida Sancina (Dolina, 14. 9. 1944). Vzrok za uboje Podbersič vidi v tem, da je tudi na Primorskem v drugem delu vojne prevladalo mnenje, da je glavna opozicija komunistični partiji Cerkev.

TINO MAMIČ



Tomaž Kodrič s piksido pred vremsko cerkvijo. Foto: T. M.

družinskem grobu na pokopališču v Vremškem Britofu, pa to ni preverjeno. Kodrič si želi, da bi se še kdo oglašil s kakšnim podatkom o tem tragičnem